

"Vrata Hrvatske". Vinkovci i okolica u Domovinskom ratu

Knežević, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:899012>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

LUKA KNEŽEVIĆ

**„VRATA HRVATSKE“
VINKOVCI I OKOLICA U DOMOVINSKOM RATU**

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

LUKA KNEŽEVIĆ

**„VRATA HRVATSKE“
VINKOVCI I OKOLICA U DOMOVINSKOM RATU**

Završni rad

JMBAG: 0303076879, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Uvod u hrvatsku suvremenu povijest

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: izv. prof. dr. sc. Igor Duda

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Luka Knežević, kandidat za prvostupnika povijesti, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 17. rujna 2021.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Luka Knežević, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „*Vrata Hrvatske*“. *Vinkovci i okolica u Domovinskom ratu* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 17. rujna 2021.

Potpis

SADRŽAJ

Uvod	5
Jugoslavija u 1980-im godinama	6
Demokratske promjene.....	9
Zaoštavanje odnosa u Hrvatskoj	12
Općina Vinkovci u drugoj polovici XX. stoljeća	15
Početni položaji	19
Otvorena agresija na Vinkovce i okolicu	22
Bitka za Nuštar	26
Politički, vojni i civilni život	29
Materijalni i ljudski gubici	32
Zaključak	34
Izvori i literatura	35
Sažetak.....	37
Abstract	38

Uvod

Za odabir svoje teme za završni rad sam oduvijek znao što želim. Oduvijek me privlačila hrvatska suvremena povijest, poglavito obrambeni rat 1990-ih. Prostor Hrvatske uvijek je bio meta brojnih osvajača kako s istoka tako i sa zapada kontinenta. Jedna od većih prijetnja bila je velikosrpska agresija 1990-ih. Prvi na udaru dotadašnje četvrte vojne sile u Europi bio je prostor istočne Slavonije. Neprijatelj ipak nije uspio u svom naumu. Spriječili su ga slabo naoružani, ali jako motivirani hrvatski branitelji, koji su dolaziti iz svih dijelova Hrvatske i inozemstva.

Moj rad prati događaje u Vinkovcima i okolici za vrijeme agresije. Vinkovci su upravo zbog svoje obrane u Domovinskom ratu dobili naziv *Vrata Hrvatske* jer su bili na pragu domovine i zaustavili uz brojne žrtve daljnji prodor agresorskih snaga dublje u hrvatski teritorij.

Rad također obrađuje gospodarsko-ekonomsku krizu u Jugoslaviji u njenom posljednjem desetljeću postojanja i nacionalnu netrpeljivost između Hrvata i Srba kao dva najbrojnija naroda, potom demokratske promjene koje se događaju na kraju osamdesetih u Hrvatskoj i razvoj srpske pobune na njezinu teritoriju. U radu se nadalje prikazuje gospodarski napredak grada nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu te političko stanje devedesetih u tadašnjoj vinkovačkoj općini, sve do prvih sukoba i bitaka, posebno bitke za Nuštar. Na kraju slijedi opis prilika u gradu za vrijeme najžešćih napada i nakon smirivanja sukoba. Prikazuje se i stanje na okupiranom dijelu istočne Slavonije te se govori o ljudskim i materijalnim gubicima u gradu i Županiji.

Za literaturu sam podjednako koristio naslove koji se odnose na Domovinski rat na cijelom teritoriju Hrvatske i one koji pobliže obrađuju grad Vinkovce u ratu. Za još detaljniji opis događaja koristio sam *Vinkovački list* koji nije prestajao izlaziti ni za vrijeme najvećih razaranja. Za općenite podatke o ratu najviše sam se oslonio na istraživanja Davora Marijana, dok se od lokalnih autora najviše istaknuo Vinkovčanin Vladimir Ćirić.

Jugoslavija u 1980-im godinama

Jugoslavija je ime za tri države, od kojih su dvije postojale na približno istom teritoriju. Prva Jugoslavija bila je uređena kao monarhija, nosila je naziv Kraljevina Jugoslavija (prethodno Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca) i postojala je od 1918. do 1941. godine. Druga, koja i privlači najveći broj istraživača, bila je republika, čiji je treći puni službeni naziv bio Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija i postojala je u punom sastavu u razdoblju od 1945. do 1992. godine. Treća je država nosila naziv Savezna Republika Jugoslavija, bila je bitno manja i s prve dvije nije imala puno toga zajedničkog, a postojala je od 1992. do 2003. godine.¹ Prve dvije su stvorene u krvavim ratovima, ali su se i raspale u isto tako krvavim ratovima.

SFRJ se sastojala od šest republika (Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Slovenije i Makedonije) te dvije autonomne pokrajine unutar Srbije (Kosovo i Vojvodina). Stanovništvo je činilo šest naroda i brojne narodnosti ili nacionalne manjine. Među 22 milijuna stanovnika najbrojniji su bili Srbi (8 526 872) i Hrvati (4 636 700).² Svu političku moć držao je jedan čovjek – Josip Broz Tito, karizmatični pojedinac najzaslužniji za njezino postojanje. Vladao je punih 35 godina. Dana 4. svibnja 1980. umire te Jugoslavija ostaje bez oslonca koji je svaku nacionalističku ideju uspio suzbiti svojim autoritetom.³ Nakon njegove smrti državom upravlja Predsjedništvo SFRJ u kojemu su bili predstavnici svih republika i pokrajina koji su jednog među sobom, jednom godišnje po već dogovorenom redoslijedu, potvrđivali kao predsjednika Predsjedništva.⁴

Prvi izravni pokretač raspada Jugoslavije bila je gospodarska kriza s početka osamdesetih.⁵ Inozemni dug koji je 1971. bio milijardu i 200 milijuna dolara za 10 je godina narastao na dvadeset milijardi i 804 milijuna dolara. Inflacija je u osamdesetima rasla iz mjeseca u mjesec. Godine 1981. je narasla na 46% dok je 1989. bila 2685% što se jako odrazilo na plaće radnika i njihovo sve veće nezadovoljstvo. Štrajkovi kojih

¹ Marijan, Davor, Nikica Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2020., str. 11.

² Isto, str. 11.-12.

³ Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Povijest, 21. knjiga, EPH, Zagreb, 2008., str. 478.-479.

⁴ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 13.

⁵ Goldstein, *Hrvatska povijest*, str. 479.

ranije gotovo da nije bilo gomilali su se jedan za drugim. Broj nezaposlenih je 1984. prešao milijun građana, dok je istovremeno sve više poduzeća u kojima su radili deseci tisuća ljudi bilo pred stečajem.⁶ U Hrvatskoj se ta kriza najviše osjetila u građevinarskoj i metalnoj industriji, također i u brodogradnji u kojoj su hrvatska brodogradilišta prednjačila u svijetu.⁷

Uz povećanu nezaposlenost pojavila se opća nestašica robe široke potrošnje kao što je benzin, kava i lijekovi.⁸ Sve to je najviše pogodilo mlade ljude te gospodarski manje razvijeni jug države. S pojavom gospodarske krize počele su i prve sumnje u socijalizam što se može vidjeti iz provedenih anketa 1973. kada je dvije trećine građana Hrvatske reklo da je socijalizam pravi put dok je 1988. jedva trećina anketiranih imala vjere u socijalizam.⁹ Pokušaj gospodarske stabilizacije tih godina obilježilo je troje političara. Prva među njima bila je savezna premijerka Milka Planinc koja je od 1982. do 1986. provodila politiku "stezanja remenja" kroz uvođenje bonova kojima se nastojalo osigurati urednu opskrbu gorivom. Optužena je da svojom politikom iz ostalih republika uzima te ulaže u Hrvatsku i Sloveniju.¹⁰ Naposljetku daje ostavku. Nju je naslijedio Branko Mikulić koji je svojim programom naišao na ogroman pritisak srpske politike, te je njegova vlada prva u socijalističkoj Jugoslaviji koja je dala kolektivnu ostavku. Godine 1988. na čelo vlade stupa Ante Marković. On uspijeva do prve polovice 1990. smanjiti troznamenkastu inflaciju i inozemni dug, dinar učiniti konvertibilnom valutom, podići savezne rezerve te pokrenuti društvenu reformu. Mislilo se da njegov program i početak gospodarske stabilizacije zemlje, te uvođenje privatizacije i tržišne ekonomije može utišati političke i nacionalne probleme države.¹¹ Ono što su građani Hrvatske jako zamjerali političkom vodstvu iz Beograda je to što su oni u državnu blagajnu puno više ulagali, ali zauzvrat nisu dobilo to natrag. Najbolji primjer za to je prihod koji je donosio turizam.¹²

Međutim, uz gospodarske probleme rastao je i problem nacionalizma poglavito među političkom i intelektualnom elitom u Srbiji koja osamdesetih počinje širiti stajališta o ugroženosti Srba u Jugoslaviji i njihovu iskorištavanju od strane drugih republika. Na

⁶ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 13.

⁷ Goldstein, *Hrvatska povijest*, str. 482.

⁸ Duda, Igor, *Pronađeno blagostanje*, Srednja Europa, Zagreb, 2010., str. 269.-271.

⁹ Isto, str. 23.

¹⁰ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 13.-14.

¹¹ Isto, str. 14.-15.

¹² Goldstein, *Hrvatska povijest*, str. 485.

Kosovu dolazi do sukoba između Srba i rastućeg broja Albanaca koji su postali većina (otprilike 85% stanovništva Kosova).¹³ Prvi veliki sukob dogodio se nakon Titove smrti, u proljeće 1981., i zbog njega je uvedeno i izvanredno stanje te je angažirana i Jugoslavenska narodna armija.¹⁴ To je bio samo povod srpskom rukovodstvu da pokrene razna ograničenja za smanjenje autonomije pokrajina.

Vrhunac tvrdnji o ugroženosti Srba dogodio se u Memorandumu koji je objavila Srpska akademija znanosti i umjetnosti 1986. godine.¹⁵ Njime se htjelo riješiti srpsko nacionalno pitanje. U prvom dijelu se govori o krizi koja se tada događala, a u drugom kako je Srbija najveća žrtva socijalističke Jugoslavije, da su prava Srba ugrožena na Kosovu i u Hrvatskoj. Stanje Srba u Hrvatskoj opisano je gorim nego li u četiri godine Nezavisne Države Hrvatske.¹⁶ Zapravo se htjelo postići to da Srbija ostvari jak utjecaj na Srbe izvan Srbije te da upravlja budućom centraliziranom Jugoslavijom.

Uz Memorandum drugu polovicu osamdesetih obilježio je Slobodan Milošević. On je 1986. došao na čelo Saveza komunista Srbije, no ono što ga je prometnulo u lidera svih Srba dogodilo se godinu dana kasnije kad je poslan na Kosovo radi smirivanja nemira između Srba i Albanaca. U jednom obraćanju Srbima izgovorio je povijesnu rečenicu kojom je započela njegovu popularnost, a ona je glasila: „Niko ne sme da vas bije!“¹⁷ Od toga dana on je u očima Srba predstavljao lidera koji je sposoban da ih povede u nove bitke jednostavno govorio je ono što je narod u danom trenutku htio čuti.¹⁸ On je u kratkom razdoblju od komunista postao najveći nacionalist i promicatelj ideje o velikoj Srbiji koju je pokušao ostvariti u ratu koji će uslijediti.¹⁹

¹³ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 15.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Goldstein, *Hrvatska povijest*, str. 497.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Nazor, Ante, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011., str.22.

¹⁸ Goldstein, *Hrvatska povijest*, str. 499.

¹⁹ Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, str. 19.-22.

Demokratske promjene

Val promjena, koji je krajem osamdesetih zahvatio srednju i istočnu Europu, nije zaobišao ni Jugoslaviju. Iako je otvorenija kritika vlasti bila prisutna još od Titove smrti, krajem desetljeća ona je poprimila veće razmjere, ali s – nažalost – naglašenom nacionalističkom notom.

U tim okolnostima iz Beograda se provodi sve agresivnija politika. Milošević, nakon što je pridobio simpatije velikog dijela Srba u čitavoj zemlji, od ljeta 1988. počinje organizirati mitinge po Srbiji i njezinim autonomnim pokrajinama kako bi srušio tamošnje rukovodstvo i postavio svoje pristaše. Isto to je učinio i u Crnoj Gori. Mitinge su neki nazivali „događanja naroda“ dok su ih oni hrabriji nazivali „treći Srpski ustanak“, no nije bilo sporno da se na tim mitinzima okupljaju i ljudi koji otvoreno promiču propalu četničku ideologiju.²⁰ Na 600. obljetnicu Kosovske bitke u Gazimenstanu okupilo se, po nekim procjenama, oko milijun ljudi, što je bio vrhunac „događanja naroda“, a Milošević je tada izjavio da za Srbe i Srbiju ni oružane bitke nisu isključene što je masa oduševljeno prihvatila. Takva okupljanja su se u manjem broju događala i na teritoriju Hrvatske.²¹

Odgovor na agresivnu politiku iz Beograda mogao se očekivati od Saveza komunista ili novih stranaka koje se osnivaju 1989. i 1990. u svim jugoslavenskim republikama. Prva nova stranka u Hrvatskoj bio je Hrvatski socijalno-liberalni savez (kasnije Hrvatska socijalno-liberalna stranka), osnovan u svibnju 1989. godine.²² Savez komunista Hrvatske svojem je nazivu dodao odrednicu Stranka demokratskih promjena i bio je uvjeren u izbornu pobjedu.²³ Na glasače između ljevice i desnice računale su stranke okupljene u Koaliciju narodnog sporazuma.²⁴

Stranka koja je najviše uzburkala hrvatski javni i politički život bila je Hrvatska demokratska zajednica, osnovana u lipnju 1989. godine. Predsjednik i osnivač bio je

²⁰ Valentić, Mirko, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995. Velikosrpski projekti od ideje do realizacije*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zagreb, 2010., str. 63.-65.

²¹ Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, str. 29.

²² Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 29

²³ Pauković, Davor, „Predizborna kampanja u Hrvatskoj 1990 u svijetu hrvatskog i srpskog novinstva“, *Časopis za suvremenu povijest*, 40, 1, 2008., str. 15., 18.

²⁴ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 28.-29.

Franjo Tuđman, sudionik Narodnooslobodilačkog pokreta, potom časnik JNA, ravnatelj Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske i naposljetku disident od 1967. godine, optužen za širenje hrvatskog nacionalizma i zatvaran.²⁵

HDZ je odmah po osnutku označen kao „stranka opasnih namjera“ i bio je posebno praćen od strane tadašnje milicije.²⁶ Stranka se najviše sastojala od bivših visoko pozicioniranih dužnosnika Saveza komunista, tajnih službi i Hrvata iz dijaspore koji su na prvi glas o slomu komunističkog režima vratili u domovinu. Naravno, tu je riječ o vodstvu stranke, no prava snaga stranke bili su njezini budući glasači.. Oni su bili obični ljudi koji su podržali program o slobodnoj i neovisnoj hrvatskoj državi.²⁷ Franjo Tuđman je preko medija radio na tome da u sklopu programa stranke pokušava uspostaviti mir između tzv. djeca „ustaša“ i „partizana“ čime je htio dobiti na popularnosti kod birača desnog i lijevog političkog opredjeljena.²⁸

Najava sloma Jugoslavije dogodila se na 14. kongresu Saveza komunista Jugoslavije održanom u Beogradu 20. siječnja 1990. godine. Na njemu je Milošević htio nametnuti svim republičkim Savezima komunista svoju volju, no slovensko i hrvatsko izaslanstvo je napustilo kongres i taj čin značio je slom Saveza komunista Jugoslavije.²⁹

Samo tri mjeseca od toga u Sloveniji i Hrvatskoj dogodili su se višestranački izbori. U Hrvatskoj je prvi krug održan 22. i 23. travnja, a drugi 6. svibnja. Apsolutni pobjednik bio je HDZ koji je osvojio 205 mjesta u Saboru dok je najveći politički suparnik SKH-SPD osvojio tek 73 mjesta.³⁰

Dana 25. srpnja 1990. Sabor je donio amandman na Ustav prema kojemu je Socijalistička Republika Hrvatska preimenovala u Republiku Hrvatsku, zvijezdu petokraku na zastavi je zamijenila povijesna hrvatska šahovnica. Također, građanima je dano pravo na slobodno udruživanje te je priznata ravnopravnosti privatnog i društvenog vlasništva. Novoizabrani predstavnici vlasti u jugoslavenskim republikama sljedećih su godinu dana pokušavali naći rješenje o reformi federacije, po slovensko-

²⁵ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 28.-29.

²⁶ Isto, str. 30.

²⁷ Isto, str. 29.

²⁸ Isto, str. 29.-30.

²⁹ Goldstein, *Hrvatska povijest*, str. 508.

³⁰ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 31.

hrvatskom ili srpsko-crnogorskom prijedlogu, no to je samo odgađalo neodgodivo. Pet mjeseci poslije slovenskog referenduma, 19. svibnja 1991. dolazi do referenduma o izlasku Hrvatske iz Jugoslavije čime bi ona postala samostalna i neovisna država. Odaziv na referendum je bio velik, odazvalo se čak 83,56% birača, a čak 94,17% je glasalo za izlazak iz Jugoslavije.³¹

³¹ Nator, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, str. 35.-38.

Zaoštravanje odnosa u Hrvatskoj

Usporedno s tim događajima dio Srba u Hrvatskoj negoduje, osniva svoje stranke, pod krinkom straha za opstanak promiče granice Velike Srbije i četničku ideologiju, traži likvidaciju hrvatskih političara i žele oružje. Jedna od takvih stranaka je bila Srpska demokratska stranka koju je osnovao Jovan Rašković.³² Ne dugo od osnivanje stranke u Kninu je 27. lipnja 1990. donesena odluka o posebnoj regionalnoj jedinici, Zajednici općina sjeverne Dalmacije i Like.³³ Iako je velik broj Srba na parlamentarnim izborima glasao za SKH-SDP, mnogi su potom iz te stranke prešli u SDS, što je bio slučaj u istočnoj Slavoniji. Novine prisne srpskoj strani pisale su da će vlast u Hrvatskoj biti uređena na štetu srpskog naroda te su čitatelje podsjećale na strahote Drugog svjetskog rata.³⁴ Vrhu JNA također se nije svidjela pobjeda HDZ-a u Hrvatskoj i znatan dio časničkog kadra, ponajviše Srbi, priklonili su se Miloševiću i Srbiji. Savezni sekretar za narodnu obranu Veljko Kadijević, koji je u pravilu i bio prvi zapovjednik JNA, izjavio je da su „u Hrvatskoj pobijedile antijugoslavenske, antisocijalističke i nacionalističke snage“ te da će se on u kratkom roku obračunati s njima i da će ih staviti pod svoju kontrolu.³⁵ U skladu s tim JNA je uz potpunu potporu tadašnjeg predsjednika Predsjedništva SFRJ Borisava Jovića oduzela naoružanje od Teritorijalne obrane Hrvatske i dio podijelila srpskom stanovništvu. Naravno to je sve išlo na korist pobunjenicima jer je Hrvatska praktički bila razoružana.³⁶

Dana 5. srpnja 1990. kninska policija kojoj je na čelu bio Milan Martić, skupa s Milanom Babićem koji je bio predsjednik Skupštine općine, odbila je poslušnost hrvatskim vlastima. Tada počinje napeta situacija u kojoj Franjo Tuđman u Knin šalje ministra unutarnjih poslova da smiri situaciju i pokuša stvoriti dogovor, no bez uspjeha. Nakon toga Martić i Babić dobivaju epiteve vođe pobune u Hrvatskoj.³⁷

Istog dana kada je u hrvatskog donesen amandman na Ustav u Srbu su Srbi održali miting gdje su oni proglasili autonomiju Srba u Hrvatskoj.³⁸ Uz brojne političare

³²Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 100

³³ Isto.

³⁴ Isto.

³⁵ Isto, str. 99.

³⁶ Isto, str. 98.-102.

³⁷ Isto, str. 101.

³⁸ Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.*, str. 87

iz Hrvatske na ovaj skup je došao iz Srbije i predsjednik izrazito desničarke Srpske radikalne stranke Vojislav Šešelj koji je prozvao bilo kakvu hrvatsku vlast ustaškom i jasno odredio buduće granice velike Srbije koje su obuhvatile sav teritorij Jugoslavije istočno od granice Virovitica-Karlovac-Karlobag.³⁹

Svi ti događaji su ukazivali na to da će Hrvatska teško uspostaviti vlast na područjima nove zajednice općina sa srpskom većinom. Sve je eskaliralo 17. kolovoza 1990. godine. Pobunjeni Srbi su još prije tražili od Beograda da ih potpuno naoruža što je vrh JNA odbio. Hrvatska, uvidjevši da to može prerasti u sukob većih razmjera, tog je jutra poslala policijske snage kako bi izvukla rezerve naoružanja, no Srbi su glavne prometnice blokirali kamenjem, vozilima i balvanima – zato se taj događaj naziva balvan revolucija. Uveli su noćne i dnevne straže koje su bile naoružane naoružanjem rezervne policije koja je to oružje podijelila civilima te se i sama uključila u pobunu.⁴⁰

Dvanaest dana prije balvan revolucije u Zagrebu je održano svečano postrojavanje prvog tečaja za obuku policijskih službenika Prvi hrvatski redarstvenik što je bilo ključno za hrvatsko rukovodstvo jer su oni bili odani hrvatskim vlastima i spremni izvršiti svaku zapovijed.⁴¹ Kratko poslije pobune u Kninu, od 19. kolovoza do 2. rujna u više od 20 općina u kojima su Srbi bili većina proveden je referendum. Srpsko narodno vijeće je objavilo da je glasanju pristupilo 756 781 građana te je ih se čak 99,96% izjasnilo za srpsku autonomiju.⁴²

Hrvatski sabor je 22. prosinca 1990. donio novi Ustav u kojemu je naveo da je Hrvatska država hrvatskog naroda i pripadnika manjina, koja svima jamči ravnopravnost s Hrvatima. Tu odluku predstavnici pobunjenih Srba nisu prihvatili i izjavljuju da oni ne mogu biti nacionalna manjina.⁴³

Početakom 1991. pojačali su se mitinzi u Hrvatskoj – u Kninu, ali i u istočnoj Slavoniji. Cilj srpskih terorista bio je proširiti svoj teritorij pa je tako došlo do prvog oružanog sukoba između njih i hrvatske policije. Bilo je to u Pakracu 2. ožujka 1990., no srećom tada nitko nije poginuo.⁴⁴ Dana 31. ožujka to nije bio slučaj. Nakon što su

³⁹ Isto, str. 87-88.

⁴⁰ Isto, str. 82.-98.

⁴¹ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 103.-104.

⁴² Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.*, str. 88.

⁴³ Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, str. 45.-47.

⁴⁴ Isto, str. 53.-55.

teroristi zauzeli Nacionalni park Plitvička jezera hrvatska policija je poslana da vrati područje i u tom je sukobu, nazvanom Krvavi Uskrs, poginuo policajac Josip Jović, prva žrtva velikosrpske agresije na Hrvatsku.⁴⁵ Ti događaji su uznemirili hrvatsku javnost i znalo se da nije pitanje hoće li sukob prerasti u rat nego kad.⁴⁶

Hrvatski vrh je također to znao pa je počeo sa pripremama i ustrojavanjem vojnih jedinica. Prva među njima uz policijske snage bila je 1. gardijska brigada „Tigrovi“, ustrojena 5. studenog 1990. u Rakitju. Nakon događanja u Pakracu i Plitvicama odlučilo se da će se osnovati i profesionalni vojni sastavi, pa je tako 9. travnja osnovan Zbor narodne garde. Nakon toga redom su osnivane gardijske brigade s ciljem što bolje pripreme u nadolazeći neizbježan rat s nadmoćnijim neprijateljem. Pa je tako 28. travnja ustrojena 4. gardijska brigada „Pauci“ koja je okupljala pripadnike većinom s juga Hrvatske. Dan kasnije u Vinkovcima je ustrojena 3. gardijska brigada „Kune“ koja je bila raspoređena u istočnoj Slavoniji.⁴⁷ Nažalost samo nekoliko dana kasnije, 2. svibnja, u Borovu Selu u zasjedi je ubijeno 12 hrvatskih policajaca, a preko 20 je ranjeno. JNA se još uvijek tada ponašala kao „tampon“ zona između sukobljenih strana, iako je tada već najvećim dijelom bila posrbljena i prihvatila ulogu neke vrste zaštitnika pobunjenih Srba u Hrvatskoj.⁴⁸

Hrvatska je nastavila raditi na širenju oružanih snaga pa je 15. svibnja osnovana brigada „Gromovi“. Tri dana kasnije osnovana je prva specijalna jedinica „bojna Frankopan“ koja je okupljala velikim dijelom Hrvate koji su služili vojsku u nekoj stranoj zemlji, najčešće Legiji stranaca.⁴⁹ Dana 28. svibnja u Zagrebu je održana smotra svih dotad osnovanih oružanih snaga.

Dana 25. lipnja ustrojene su Hrvatske obrambene snage, no one nisu bile pod izravnom kontrolom hrvatskih vlasti nego su bile vojno krilo Hrvatske stranke prava.⁵⁰ Kao paravojne postrojbe na jesen su temeljem Zakona o obrani bile raspuštene, a pripadnici integrirani u Hrvatsku vojsku.

⁴⁵ Isto, str. 55.

⁴⁶ „Četiri podvale Hrvatskoj“, *Vinkovački list*, 5. travnja 1991., str. 2.

⁴⁷ Marijan, Davor, *Domovinski rat*, Despot Ininitus d.o.o., Zagreb, 2016., str. 52.-54.

⁴⁸ „Hrvatska krv za slobodu“, „Dvanaest Hrvatskih vojnika“, „Najtužniji dan poslijeratne Hrvatske“, *Vinkovački list*, 18. svibnja 1991., str. 3., 5.

⁴⁹ Marijan, *Domovinski rat*, str. 53.

⁵⁰ Isto, str. 55.

Općina Vinkovci u drugoj polovici XX. stoljeća

Svoj brzi razvoj nakon Drugog svjetskog rata Vinkovci uvelike mogu pripisati željezničkom prometu. Uz stalne obnove, širenje i modernizacije 1965. je otvoren potpuno novi moderni željeznički kolodvor koji se sastojao od putničkog i teretnog dijela. Ukupna duljina teretnog kolosijeka iznosila je oko 58 km dok je duljina putničkog iznosila oko 9 km.⁵¹ U razdoblju od 1960. do 1990. kroz kolodvor je prolazilo između 1,2 i 1,5 milijuna putnika godišnje što ga je u Jugoslaviji činilo šestim putničkim kolodvorom, odmah iza republičkih glavnih gradova. Tako dolazimo do brojke od 300 do 360 putničkih vlakova u danu, 13 do 15 u satu. Fascinantna brojka je da svake 3 do 4 minute jedan putnički vlak dolazi i tako dolazimo do brojke da je dnevno kolodvorom prolazilo oko 8 000 ljudi.⁵²

Godinama su Vinkovci bili u vrhu dolazaka na kolodvor s oko 73 000 vlakova godišnje. Rekordna godina je bila 1974. kad je bilo 3 570 000 putnika.⁵³ Što se tiče teretnih vagona i tu su Vinkovci bili pri vrhu. Godišnje je bilo ranžirano od 20 000 do 25 000 vlakova, u razdoblju od 1950. do 1990. ranžiralo se od 700 000 do 1 400 000, a dnevno od 4000 do 5000.⁵⁴ Na kolodvoru je bilo zaposleno između 3 500 i 4000 željezničara iz Vinkovaca i okolnih mjesta. Budući da je većina imala obitelji s više djece, procjenjuje se da je od željeznice živjelo otprilike 20 000 ljudi.⁵⁵

Sukladno općim odrednicama ekonomske politike u zemlji, razvoj gospodarstva u Vinkovcima nakon Drugog svjetskog rata može se podijeliti u četiri etape. Na početku je razdoblje administrativno-centralističkog upravljanja (1945.-1952.), vrijeme oporavka i obnavljanja kada se uglavnom kopira sovjetski sustav.⁵⁶ Najviše u tome svemu patila je poljoprivreda u kojoj se osjetio veliki korak unazad. Ovaj period je također popraćen neselektivnim zapošljavanjem, robom niske kvalitete i nepovoljnom strukturom robe.

⁵¹ Ćirić, Vladimir, *Vinkovci – grad na dlanu*, Grad Vinkovci, Vinkovci, 2013., str. 130.-134.

⁵² Isto, str. 135.-136.

⁵³ Skupina autora, *Vinkovci*, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, Vinkovci, 2010., str. 574.-577.

⁵⁴ Ćirić, *Vinkovci – grad na dlanu*, str. 136.

⁵⁵ Isto, str. 137.

⁵⁶ Skupina autora, *Vinkovci*, str. 300.-302.

Slijedilo je razdoblje industrijske ekspanzije od 1952. do 1975. kada su napravljeni veliki pomaci kako bi se odmaklo od sovjetskog sustava. Napuštena je kolektivizacija u poljoprivredi.⁵⁷ Osnovan je Poljoprivredno-industrijski kombinat Vinkovci (PIK Vinkovci) koji je zapošljavao oko 3 500 radnika koji su uzgajali razno voće i povrće na plantaži „Borinci“, proizvodili pšenicu i stočnu hranu, brašno itd. PIK Vinkovci je bio u samom vrhu Hrvatske u skupini agroindustrijskih proizvođača.⁵⁸

U blizini Vinkovca postoji hrastova šuma Spačva pa se od 1956. tu razvio najveći vinkovački drvo-industrijski kombinat Spačva.⁵⁹ Najveću ekspanziju posla doživio je u razdoblju od 1960. do 1990. kada je proizvodio sve vrste najkvalitetnije stolarije te izvezio u zapadnu (Italija, Belgija, Austrija, Nizozemska, Francuska, SR Njemačka) i istočnu Europu (SSSR, DDR).⁶⁰

Industrija građevnog materijala „Dilj“ osnovana je još 1922. a nastavila je s proizvodnjom i nakon Drugog svjetskog rata. Proizvodila je najkvalitetniji crijep u državi te po proizvodnji bili prvi u Hrvatskoj i drugi u Jugoslaviji. Uz glavnu zgradu pogona u Vinkovcima, imala je svoje pomoćne pogone po okolnim selima.⁶¹

Kako se u ovom periodu puno gradilo, ljudi na čelu grada su shvatili su da bi bilo dobro da osnuju građevinsku firmu i zaposle svoje stanovništvo u njoj pa je tako osnovano industrijsko građevinsko poduzeće „Graditelj“ koje je bilo glavni pokretač izgradnje stambenih i privrednih objekata, proizvodnje građevinskog materijala, u niskogradnji i hidrogradnji.⁶² Kako je širio poslove tako se proširio i izvan tadašnje općine Vinkovci.⁶³

Potrebno je spomenuti još nekoliko vinkovačkih firmi koje su mnogo značile za ovaj kraj: kožarsko prerađivačka industrija „Cibalia“ bila je najveća tvornica sitne kože u Jugoslaviji, vinkovačka tekstilna industrija „Vintex“ najveći proizvođač pokrivača, tvornica cipela „Kvalitet“ izvozila je 30% proizvodnje, metalna industrija „Dalekovod“

⁵⁷ Isto, str. 307.-308.

⁵⁸ Čirić, *Grad na dlanu*, str. 143.

⁵⁹ Isto, str. 144.

⁶⁰ Skupina autora, *Vinkovci*, str. 308.

⁶¹ Isto.

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

napravila je prvu rotacijski peć u državi, potom prijevozno poduzeće „Polet“ i dr.⁶⁴ U takvim poduzećima bilo je zaposleno oko 6 500 ljudi s vinkovačkog područja.⁶⁵

Treće je bilo razdoblje novih investicija i uvozne ovisnosti od 1975. do 1980. godine. Ovo razdoblje bilo je obilježeno blagim padom ili stagnacijom u razvoju gotovo svih industrija u Vinkovcima. Jedini koji se uspio oduprijeti vremenu bio je PIK koji je i napredovao.⁶⁶ Prvi put u nekoliko desetljeća stanovništvo Vinkovaca se suočilo s problemom rasta broja nezaposlenih i pada životnog standarda. Rješenje je Jugoslavija pronašla u zaduživanju kod svjetskih kreditora što će imati dalekosežne posljedice. Zadnje razdoblje je bilo krizno razdoblje od 1981. do 1990. – kao u cijeloj Jugoslaviji, period popraćen brojnim otkazima, snižavanjem životnog standarda.⁶⁷

Kako se razvijao grad tako se razvijala i kultura pa su od 1952. počele izlaziti lokalne novine *Vinkovački list*, a godina dana nakon uspostavljena je i radio postaja Vinkovci. Između ostalog, u gradu je postojalo gradsko amatersko kazalište, ogranak Matice hrvatske, kulturno-umjetnička društva „Lisinski“, „Šumari“ i „Reljković“. Vinkovčani su posebno bili ponosni na dva kina – Crvena zvijezda i Narodno kino – tada popularno nazivanim veliko i malo kino.⁶⁸

Ono po čemu su Vinkovci poznati i danas ne samo u Hrvatskoj nego i u svijetu su Vinkovačke jeseni. To je kulturno-umjetnička manifestacija nastala 1966. godine kao smotra folkloru Slavonije i Baranje, a djelovala je u sastavu Kulturno-prosvjetnog vijeća.⁶⁹ Vijeće prestaje s radom 1975. godine, a Vinkovačke jeseni počinju djelovati unutar Zajednice amaterskih kulturno-umjetničkih društava. Vinkovačke jeseni su kasnije postale republička smotra folkloru, a održavaju se uvijek drugog vikenda u rujnu.⁷⁰ Osnovna zadaća Vinkovačkih jeseni je čuvanje folklorne tradicije vinkovačkog kraja. Vinkovačke jeseni su smotra koja teži trajnoj afirmaciji izvornoga kulturno-umjetničkog narodnog stvaralaštva, temeljenog na bogatoj baštini vinkovačkog kraja,

⁶⁴ Ćirić, *Grad na dlanu*, str. 145.

⁶⁵ Isto, str. 145.

⁶⁶ Skupina autora, *Vinkovci*, str. 314

⁶⁷ Ćirić, *Vinkovci grad na dlanu*, str. 305.-306.

⁶⁸ Isto, str. 153.-156.

⁶⁹ Landeka, Marko, *40 Vinkovačkih jeseni*, Grad Vinkovci, Vinkovci, 2007., str. 23.-30.

⁷⁰ Isto, str. 29.-38.

ali i cijele Hrvatske. Posebice se žele sačuvati izvorni seoski običaji, folklorna i glazbena baština.⁷¹

⁷¹ Isto, str. 40.-56.

Početni položaji

Broj stanovnika Vinkovaca i okolice konstanto se povećavao kako je raslo gospodarstvo. Godine 1961. grad broji 23 192 ljudi, 1971. taj broj se penje na 29 106, 1981. na 33 004 da bi rat Vinkovci dočekali s 35 347 stanovnika.⁷² Na prvom poslijeratnom popisu stanovništva Vinkovci su imali 33 239, a s Mirkovcima koji postaju dio grada 35 912 stanovnika.⁷³ Tadašnja velika Općina Vinkovci je 1991. imala 98 445 stanovnika od čega Hrvata 78 313, Srba 13 170, Mađara 1644 i 1882 koji su se izjasnili kao Jugoslaveni.⁷⁴ Naselja koja su pripadala tadašnjoj Općini Vinkovci su: Vinkovci, Nijemci, Nuštar, Komlentinci, Jarmina, Đeletovci, Andrijaševci, Rokovci, Novi Jankovci, Stari Jankovci, Stari Mikanovci, Novi Mikanovci, Srijemske Laze, Mirkovci, Markušica, Cerić, Ilača, Jarmina, Šidski Banovci, Karadžićevo, Antin, Orolik, Ostrovo, Privlaka, Podgrađe, Tordinci, Vođinci, Gaboš, Korođ, Lipovac, Otok, Antinska Mlaka, Ostrovo, Prkovci, Retkovci, Donje Novo Selo, Apševci, Lipovac, Vinkovački Banovci i Antin.⁷⁵ Kad bi se uzeo današnji kontekst Istočne Slavonije, ona je 1991. brojala 892 035 stanovnika, od čega se Hrvatima izjasnilo njih 647 512, odnosno 72,6%, a drugi najbrojniji narod bili su Srbi kojih je bilo 146 916 ili 16,5%.⁷⁶

Demokratske promjene koje su se dogodile u Hrvatskoj nisu zaobišle ni grad na Bosutu. U napetoj atmosferi koja je bila u cijeloj zemlji 16. prosinca 1989. u kinu „Crvena zvijezda“ održana je osnivačka Skupština HDZ-a za Općinu Vinkovci. Skup bio je pod prismotrom policije, no uspješno je održan usprkos pokušajima zastrašivanja. S osnivačke su skupštine poslane jasne političke poruke te je izabrano vodstvo HDZ-a koje su činili predsjednik Josip Peći te zamjenici Milenko Turudić, Antun Adrijanić i Ante Gilja.⁷⁷ Nekoliko dana nakon toga Vinkovčani su se okupili u centru grada i u pedesetak automobila s istaknutim zastavama krenuli u Ilaču kako bi podržali osnivanje tamošnjeg ogranka HDZ-a. Na putu prolaze kroz selo Mirkovce, čije je stanovništvo bilo većinski srpsko i koje će uskoro postati jedno od glavnih srpskih

⁷² *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, sv. 5, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998., str. 3116.

⁷³ Čirić, *Vinkovci grad na dlanu*, str. 103.

⁷⁴ *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, sv. 5, str. 3097.

⁷⁵ Dražen Živić, „Promjene narodnosnog sastava stanovništva gradskih naselja istočne Hrvatske 1910.-1991.“, *Migracijske teme*, 14, 1-2, 1998., str. 109.-111.

⁷⁶ Isto, str. 101.

⁷⁷ Mijatović, Saračević, *Nećete preko pruge*, Proventus Natura, Vinkovci, 2017., str. 21.

uporišta, gdje kolona biva kamenovana.⁷⁸ Bio je to prvi fizički napad jer su do tada sa srpske strane stizale samo prijetnje. Na sreću nitko nije bio ozlijeđen, bilo je nekoliko razbijenih prozora na autima, i kolona je nastavila svoje putovanje mašući hrvatskim zastavama. Usporedno s rastom netrpeljivosti sa srpske strane tada je na vinkovačkom području rastao sve veći osjećaj domoljublja na hrvatskoj strani.⁷⁹

Najveći nemir u okolici Vinkovaca stvaralo je selo Mirkovci, koje od grada dijeli samo jedna pruga. U ovo vrijeme bilo je verbalnih okršaja i prijetnji, ali još uvijek nije bilo pravog sukoba. Stvari su se uzburkale kad se u svibnju 1990. u gradu počela širiti glasina o tome da je oružje općinske TO završilo u vojarni JNA „Đuro Salaj“. Glasine su se pokazale istinitima. Kao i drugdje u Hrvatskoj, to je oružje u tajnosti dijeljeno pobunjenim Srbima.⁸⁰ S druge strane, događalo se također ilegalno naoružavanje pa je nakon svih tih događaja u Vinkovce prvi put dopremljeno pravo vojno naoružanje: 700 komada kalašnjikova mađarske proizvodnje, popularno nazvanih „Mađarice“, a svatko tko je dobio pušku, dobio je i 30 metaka.⁸¹

Još i prije tih događanja hrvatske vlasti odlučile su da će se po mjesnim zajednicama organizirati dežurstva u kojima su sudjelovali nenaoružani civili i pripadnici pričuvnog sastava policije koji su imali lako naoružanje.⁸² Srbi u selu Mirkovci su u svibnju 1990. viđeni da po selu šetaju i patroliraju s raznim lovačkim oružjem i vojnim puškama modela M48, a ako bi prepoznali nekoga tko je bio aktivan na hrvatskim skupovima, zaustavljali bi ga i maltretirali.⁸³ Napetosti su se nastavile i s početkom 1991. u vojarni su se udvostručile straže koje su sada bile u punoj ratnoj opremi. Mediju iz Srbije širili su propagandu da su djeca srpske nacionalnosti ugrožena.⁸⁴ U veljači 1991. sela s većinskim srpskim stanovništvom su na svojim skupštinama provela referendum i odlučila o priključuju vukovarskoj općini.⁸⁵

Nakon toga stvari su se događale veoma brzo, nažalost ne tako povoljno za hrvatsku stranu. Nizali su se incidenti, postavljale su se barikade, i to se sve pojačalo nakon „krvavog Uskrsa“ i ubojstva 12 hrvatskih redarstvenika u Borovu Selu. Tih

⁷⁸ Isto, str. 22.

⁷⁹ Isto, str. 21.-22.

⁸⁰ Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, str. 28.-29.

⁸¹ Mijatović, Saračević, *Nećete preko pruge*, str. 25.-26.

⁸² Isto, str. 27.

⁸³ Isto, str. 27.

⁸⁴ Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.*, str. 69.-70.

⁸⁵ „Protiv referenduma“, *Vinkovački list*, 1. ožujka 1991., str. 5

mjeseci sve je više pripadnika četničkog pokreta iz Srbije dolazilo u Slavoniju te još više podržalo pobunu.⁸⁶ Pojačan je promet između vojarne „Đure Salaj“ i Mirkovaca što je moglo značiti samo jedno, a to je da se dio oružja iz vojarne odnosi i da se Srbi naoružavaju. Uvidjevši to, vodstvo Vinkovaca je počelo raditi na vojnom organiziranju te je 28. svibnja 1991. ustrojena 109. pričuvna brigada koja je u početku brojila 1900 pripadnika s lakim pješačkim naoružanjem.⁸⁷

⁸⁶ Valentić, , *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995.*, str. 111.-114.

⁸⁷ „Teroristi ovdje nemaju šta tražiti“, *Vinkovački list*, 7. lipnja 1991., str. 3.

Otvorena agresija na Vinkovce i okolicu

Istočno slavonsko bojište obuhvaćalo je tadašnje općine Vukovar, Vinkovci, Osijek i Beli Manastir. Srpski stratezi su tu računali na brz prodor iz nekoliko ključnih razloga. Imali su nekoliko vojarni JNA po cijelom području, veliku potporu lokalnog srpskog stanovništva, a sam teritorij graničio je sa Srbijom.⁸⁸ Mnogi branitelji s ovog područja uzimaju datum 2. svibnja 1991. kao početak otvorene agresije zbog ubojstva 12 redarstvenika u Borovu Selu. Tijekom svibnja i lipnja počele pucnjave na doticajnim točkama (barikadama). Najveći teror provodili su četnici koji su u velikom broju došli iz Srbije, njima su se ubrzo priključili oni koji su svoje dojučerašnje susjede, sugrađane i radne kolege čekali na cestama, zaustavljali i maltretirali samo iz razloga što su bili Hrvati.⁸⁹

Zbog stalnih provokacija i otvaranja vatre na Vinkovčane, pripadnici 3. i 109. brigade odlučili su provesti brzu akciju čišćenja Mirkovaca i stavljanja pod kontrolu cijelog mjesta. Napad je krenuo 4. na 5. srpnja, ali je prekinut zbog intervencije JNA iz vojarne sa svojim oklopnim jedinicama.⁹⁰ To je samo još više pojačalo terorističke napade iz smjera Mirkovaca. Počeli su minobacački napadi na Vinkovce. Najžešći je bio 19. srpnja i u njemu je ranjeno nekoliko civila i dva pripadnika garde. Nakon toga je odlučeno da se Mirkovcima mora ovladati te je 22. srpnja u akciju krenulo 800 pripadnika 3. i 109. brigade i policije. Napad je u početku imao velike uspjehe i osvojilo se gotovo dvije trećine sela, ali se onda ušlo u jednu zasjedu na cesti koja vodi do Privlake i tada se dogodila katastrofa: 14 gardista je poginulo, sedam ih je ranjeno, hrvatske snage su se povukle, 12 gardista je zarobljeno i nakon izživljavanja i mučenja smaknuto na najsurovije načine.⁹¹ Nakon toga uslijedio je veliki minobacački napad u kojemu je poginulo pet civila i policajac. Ovaj poraz uzdrmao je moral branitelja i pokazao slabosti koje do tada nisu mislili da imaju, od toga dana znalo se da uz domoljublje i srčanost za ovaj rat ipak treba i nešto veće vojno-strateško znanje.⁹²

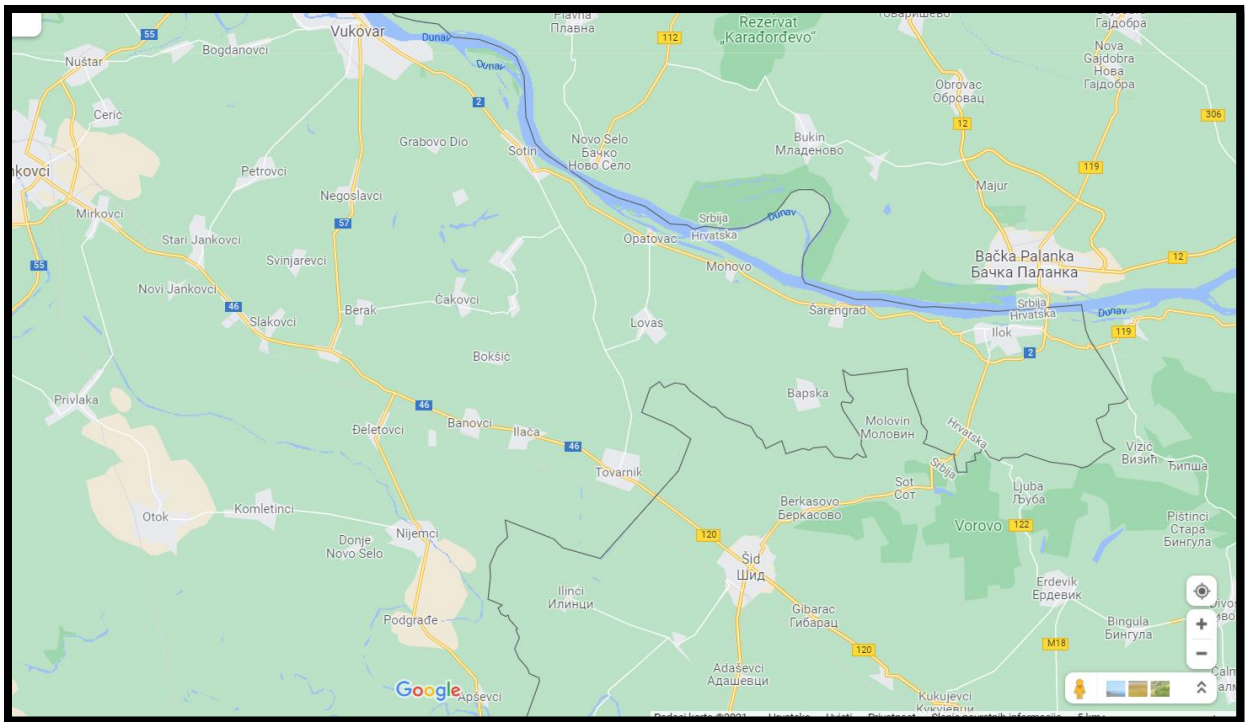
⁸⁸ Marijan, *Domovinski rat*, str. 81.-82.

⁸⁹ Isto, str. 72.-74.

⁹⁰ Isto, str. 84.-85.

⁹¹ Isto, str. 85; Mijatović, Saračević, *Nećete preko pruge*, str. 51.-55.

⁹² Mijatović, Saračević, *Nećete preko pruge*, str. 55.

Slika 1. Zemljopisni prikaz mjesta u međuriječju Bosut-Dunav (Google Earth)

Vrhovništvo JNA je nakon toga u Mirkovce poslalo 36. mehaniziranu brigadu, 1. proletersku gardijsku mehaniziranu diviziju s pojačanjima iz Kragujevačkog i Užičkog korpusa te su sve te snage činile tampon zonu između zaraćenih snaga, ali su cijevi bile uperene prema hrvatskim položajima.⁹³ Sukobi između Mirkovaca i Vinkovaca donekle su smireni u sljedeća dva mjeseca.

Dan 11. rujna ostat će zapamćen kao dan velikog razaranja grada na Bosutu. Toga dana se iz vojarne predalo šest pripadnika JNA iz Vojvodine jer nisu htjeli sudjelovati u ratu. Kad je to saznao, zapovjednik vojarne dao je ultimatum gradu: ili predaja tih vojnika ili će srušiti grad sa zemljom. Tako je i bilo, grad je pogođen sa više od 500 projektila, gađani su i bolnica i povijesni spomenici. Grad je izgledao „postapokaliptično“, ali na svu sreću nije bilo žrtava.⁹⁴

Grad je bio granatiran 10-12 dana uz prekide. U tom periodu odlučeno je da se vojarna JNA opkoli i blokira, no Srbi su odlučili da će je deblokirati i nastaviti u prodoru

⁹³ Marijan, *Domovinski rat*, str. 85.

⁹⁴ „Jaki minobacački napad“, *Vinkovački list*, 13. rujna 1991., str. 2.

sve do zapadne Slavonije i nadalje u Zagreb.⁹⁵ Dana 20. rujna počeo je veliki srpski napad, ali se nije očekivao toliko velik otpor sela u okolici koja su se neočekivano hrabro branila unatoč tome što su brojčano i tehnički te snage bile inferiorne.⁹⁶ Plan JNA bio je prvo ovladati područjem između rijeka Dunava i Bosuta, i za to su imali podršku nekoliko sela s većinskim srpskim stanovništvom, no naišli su na žestok otpor.⁹⁷ Unatoč tome sela su padala iz dana u dan: Tovarnik 23. rujna, sutra dan okupirana je Ilača. Dana 29. rujna pali su i Jankovci kao posljednje mjesto na cesti Šid-Vinkovci koja prolazi po sredini spomenutog područja kuda je onda JNA nesmetano u kolonama prolazila s pojačanjima za Vukovar i Vinkovce. Istočno od ceste padala su i druga sela, a svaki je pad bio praćena pljačkom, ubijanjem, mučenjem, silovanjem nesrpskog stanovništva. Najveći zločini dogodili su se u Lovasu i Berku.⁹⁸

Idućeg mjeseca napadnuta su i ostala mjesta u okolici Vinkovaca: Marinci i Đeletovci padaju 1. listopada dok se Cerić držao dan duže. Selo koje se najduže odupiralo agresoru je bilo Nijemci koji su se borili sve do 16. studenog kad su srpske snage dovele gotovo svo naoružanje s vukovarskog bojišta i selo okružili iz nekoliko pravaca. Selo je okupirano i spaljeno, počinjeni su zločini nad stanovništvom koje je ostalo u kućama.⁹⁹ Branitelji su se povukli u Komletince gdje je učvršćena obrana. Obrana sela se sastojala od domaćih ljudi, snaga koje su se povukle iz okupiranih okolnih mjesta, policije i postrojba HOS-a. Nažalost, pojačanje koje je Zagreb obećavao neko vrijeme u vidu bjelovarske 105. brigade zakasnilo je nekoliko dana i mnoga su sela ostala okupirana dugih sedam godina.¹⁰⁰

Uspostavom te obrane agresija na Vinkovce i ostatak slobodnog teritorija nije prestala, ali se smanjio intenzitet napada jer, iako su zauzeli jedan dio Slavonije, Srbi su moralno i materijalno bili poraženi. Još su probali nekoliko puta do kraja 1991. zauzeti Vinkovce, ali su svaki put zaustavljeni pa su se fokusirali samo na granatiranje grada i pojedinačne pucnjave preko barikada.¹⁰¹ Do svibnja 1992. Srbi su konstanto kršili brojne dogovore o prekidu vatre, a tada i JNA potpuno napušta Hrvatsku te žarište

⁹⁵ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 167.-168.

⁹⁶ Runtić, Davor, *Vukovar i istočno bojište, knjiga četvrta*, Vlastita naklada, Vinkovci-Osijek-Raslina, 2013., str. 19.-22.

⁹⁷ Isto, str. 21.-24.

⁹⁸ Isto str. 27.-32.

⁹⁹ Isto, str. 31.-32

¹⁰⁰ Isto, str. 29.-31.

¹⁰¹ Mijatović, Saračević, *Nećete preko pruge*, str. 103.-109.

svojem djelovanju premješta u Bosnu i Hercegovinu.¹⁰² U travnju 1992. na crtu razgraničenja Mirkovci-Vinkovci došle su Zaštitne snage Ujedinjenih naroda (UNPROFOR) i ratna zbivanja su se smirila.¹⁰³ Uvelike je tomu pridonijelo međunarodno priznanje Republike Hrvatske 15. siječnja 1992. godine.¹⁰⁴ Od tadašnjih 40 naselja koja su bila u sastavu Općine Vinkovci, privremeno je okupirano 26 naselja ili 51% ukupne površine općine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine na okupiranom su području Hrvati činili 80%, a Srbi samo 13% ukupnog broja stanovnika.¹⁰⁵

¹⁰² Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 120.-121.

¹⁰³ Mijatović, Saračević, *Nećete preko pruge*, str. 120.-126.

¹⁰⁴ Nazor, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, str. 123.

¹⁰⁵ Mijatović, Saračević, *Nećete preko pruge*, str. 103.-131.

Bitka za Nuštar

Prije početka samih vojnih djelovanja Nuštar je imao povoljan vojni položaj. Iza sebe je imao Vinkovce, ispred sebe Marince pa Bogdanovce te Vukovar, dok mu je s desnog boka bio Cerić, također u hrvatskim rukama. Selo je 1991. brojalo 4080 stanovnika i gotovo svi su se izjašnjavali kao Hrvati.¹⁰⁶ Poslije masakra Borovu Selu Nuštarcima su odlučili postavljati straže na ulasku u selo.¹⁰⁷ Oružja nije bilo puno pa su prvi stražari bili lovci koji su jedini imali kakvo takvo oružje. Nuštar je do listopada 1991. bio pošteđen ratnih stradanja, a bio je jako važan jer je bio zadnje mjesto prije Bogdanovaca i Vukovara u kojima su se već vodile žestoke borbe. Dana 1. listopada stanje se u Nuštru zakompliciralo kada pada selo Marinci koje je udaljeno svega par stotina metara. Obranu sela činili su mještani s lakim pješačkim naoružanjem, većina je koristila lovačke puške i nisu se uspjeli oduprijeti Novosadskom korpusu koji je u napadu iz više smjerova koristio i tenkove te je u nekoliko sati ovladao cijelim selom.¹⁰⁸ Toga dana stvoreni su i uvjeti za napad na Cerić. Selo je prvo bilo žestoko granatirano da bi dana 2. listopada u njega ušli i tenkovi i oklopna vozila. U nedostatku protuoklopnog naoružanja branitelji su se povukli i selo je palo u ruke okupatorima.¹⁰⁹

U Nuštru je tada zavladao panika, selo je bilo potpuno napušteno, gotovo svi civili su se povukli u Vinkovce. S njima je otišao i jedan dio branitelja, ali u ključnom trenutku se najveći dio vratio na položaje i čekao buduća događanja jer se znalo da su oni sljedeći na udaru. Ohrabreni zauzimanjem Cerića i Marinaca te dojavom da je Nuštar napušten, Srbi su 3. listopada u prijepodnevnim satima krenuli u napad na Nuštar. Može se reći da su podcijenili branitelje i olako shvatili ovaj napad, ali su u početku imali uspjeha. Taj uspjeh bio je popraćen žestokim granatiranjem iz smjera Pačetin-Bobota gdje im je bilo smješteno teško topništvo.¹¹⁰ Već su krenuli slaviti i ulaziti u kafiće, i već je počela pljačka kuća u ulicama koje su zauzeli, no branitelji su se pregrupirali i u centru sela u poslijepodnevnim satima počinje žestoka ulična borba.

¹⁰⁶ *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, sv. 5, str. 3108.

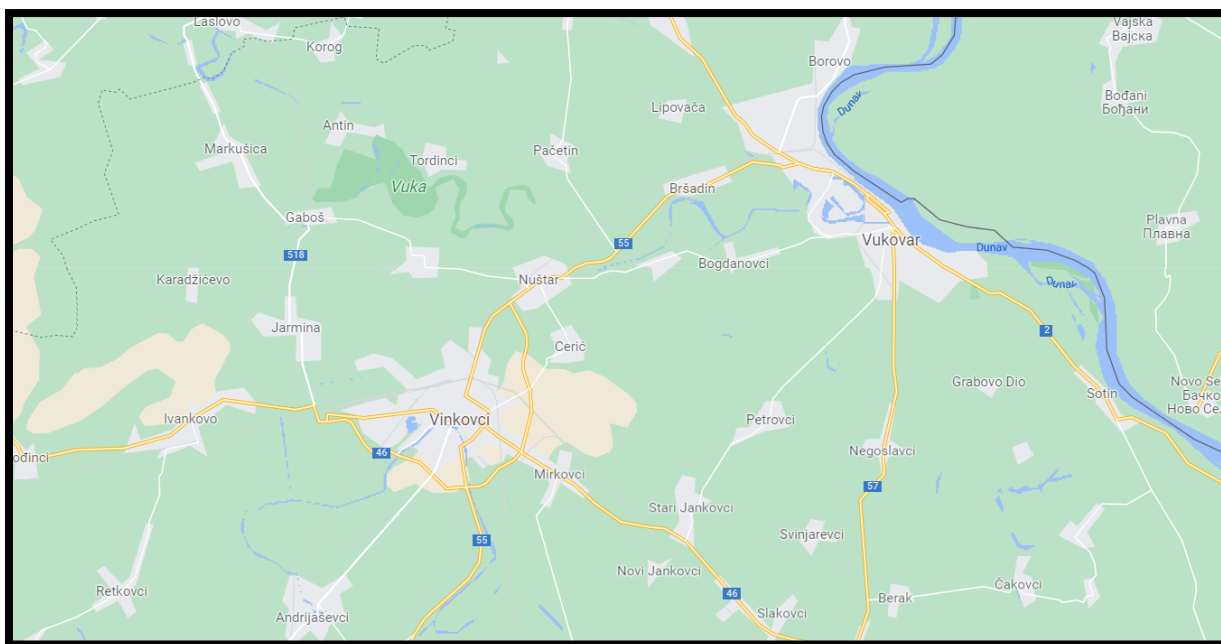
¹⁰⁷ Marijan, Davor, *Domovinski rat*, str. 86.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ Runtić, *Vukovar i istočno bojište, knjiga četvrta*, str. 18.-21.

¹¹⁰ „Jastrebo: Vukovar se mogao spasiti da su srušeni mostovi na Dunavu“, *Večernji list*, 18. studenog 2010. (<https://www.vecernji.hr/vijesti/jastreb-vukovar-se-mogao-spasiti-da-su-sruseni-mostovi-na-dunavu-216499>)

Nakon uništenja najmodernijih tenkova JNA M-84, neprijateljske snage se povlače, a u povlačenju ubijaju šest starijih civila.¹¹¹

Slika 2. Zemljopisni prikaz Nuštra s okolnim selima (Google Earth)

Dana 5. listopada, kad su Srbi svoje snage konsolidirali, krenuo je masovni i veći napad na Nuštar. Zatim su u selo poslana 42 tenka s transporterima i pješaštvom. Najveći dio napada je išao preko Marinaca jer je strana od Cerića bila minirana. Cijeli dan su trajale ulične borbe krvavije nego dva dana ranije jer je vidljivost bila bolja. Iako su neprijateljski vojnici dva puta došli do centra sela, odbijeni su i bitka je dobivena. Posljednji vojnici iz sela su pobjegli u večernjim satima.¹¹² U obrani Nuštra sudjelovali su domaći ljudi, pripadnici 109., 3. i 1. brigade, vod HOS-a i vod „Žutih mrava“ iz Vukovara. U tih nekoliko dana bitke u Nuštru su poginula 94 branitelja i 280 ih je ranjeno, dok se procjenjuje da su Srbi izgubili između 550 i 600 vojnika te preko 10 tenkova i jednako toliko transportera. Nakon napada slijedilo je veliko granatiranje sela u kojemu nije bila pošteđena ni jedna građevina – po nekim procjenama na Nuštar je palo 100 000 projektila.¹¹³ U bitkama za Nuštar se posebno istaknuo Andrija Andabak

¹¹¹ Isto.

¹¹² Marijan, *Domovinski rat*, str. 86.

¹¹³ „I opet Nuštar – zaboravljena bitka Domovinskog rata“, *Vojna povijest*, (<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/i-opet-nustar-zaboravljena-bitka-domovinskog-rata-965059>)

koji je ukupno uništio 32 oklopna vozila JNA od čega 30 tenkova (14 najmodernijih M-84 i 15 M-55).¹¹⁴

¹¹⁴ „In memoriam, Andrija Andabak – Cile“, *Vinkovački list*, 17. srpnja 1992., str. 4.

Politički, vojni i civilni život

Život u Vinkovcima nakon lipnja 1992. polako se vraćao. Prognanici koji su se sklonili od ratnih razaranja počeli su se vraćati u svoje domove. Gradske vlasti su radile sve kako građani ne bi osjetili ratna razaranja. Opskrba vodom, električnom energijom te benzinom je neprestano funkcionirala, uvijek je radilo nekoliko trgovina i mesnica. Pekare su radile i čak je veći dio njih besplatno dijelio kruh i peciva kako bi se ljudi prehranili.¹¹⁵ Ono čime su Vinkovčani bili uskraćeni bila je tržnica koju su gradske vlasti ukinule zbog straha da u granatiranju ne stradaju civili. Već u lipnju Vinkovci su primili prve prognanike iz Mirkovaca, šest obitelji ili ukupno 21 osoba, a do kraja 1991. primili su više do 50 000 prognanika koje je vinkovački Crveni križ zbrinjavao i otpućao u dijelove Hrvatske gdje nije bilo ratnih razaranja.¹¹⁶ To su uglavnom bili prostori Istre i Zagreb s okolicom, no jedan velik dio otišao je u zemlje zapadne Europe, poglavito u Njemačku i Austriju. Nisu svi prognanici odlazili, mnogi su i ostali u gradu pa se tako broj stanovnika u tim ratnim godinama povećao na preko 40 000.¹¹⁷ Njima svima je dizala moral radio postaja Vinkovci koja je cijelo vrijeme rata bila aktivna, ali ipak Vinkovčani su najviše zavoljeli radio postaju Nula koju su vodili mladi ljudi koji su svoj humor stavljali osmijeh na lice slušatelja.¹¹⁸

Na okupiranom dijelu Hrvatske 19. prosinca 1991. proglašena je Republika Srpska Krajina s glavnim gradom Kninom, a tri ključna čovjeka u toj paradržavi bili su Milan Babić, Milan Martić i Goran Hadžić, sva trojica kasnije osuđena kao ratni zločinci. Sjedište te paradržave u okupiranom dijelu istočne Slavonije bio je Vukovar,¹¹⁹ koji su svojim topništvom razrušili do temelja te razorili čak 91% građevina, a šteta je procijenjena na devet i pol milijarda kuna.¹²⁰ Nakon okupacije u studenom 1991. na području Vukovara i šire okolice počinjeni su brojni ratni zločini i protjerivanje nesrpskog stanovništva. U logorima u Srbiji završilo je više od 5000 ljudi, a blizu 2000 je ubijeno. Prostor istočne Slavonije bio je gospodarski opustošen i velik broj tvornica

¹¹⁵ Tanockio, Zvonimir, *Vinkovci u Domovinskom ratu*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, Zagreb, 2012., str. 8.

¹¹⁶ Isto, str. 14.

¹¹⁷ Isto, str.15.

¹¹⁸ Isto, str. 16.

¹¹⁹ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 110.-112.

¹²⁰ Živić, Dražen, „Izazovi i mogućnosti poslijeratne revitalizacije Grada Vukovara“, *Hrvatski geografski glasnik*, 74, 1, 2012., str. 79.

je uništen tijekom granatiranja. Ono što je ostalo sačuvano bili su izvori nafte u Đeletovcima te slabije u Ilači i Srijemskim Lazama, kojima je upravljalo novoosnovano poduzeće Naftna industrija Krajine koje je imalo velik potencijal i tijekom 1993. dnevno vadilo između 300 i 350 tona sirove nafte; također tu su uz naftu bili izvori i tekućeg plina.¹²¹

Na nesreću građana RSK mali dio zarađenog novca ulagao se u njihova područja, većinom je to završavalo na privatnim računima pojedinaca. Jedan od takvih je bio Željko Ražnatović Arkan koji je istočni dio RSK pretvorio u svoju paradržavicu. On je inače prije izbijanja rata bio europski kriminalac koji je dobar dio svog života proveo u zatvoru, a za vrijeme rata je osnovao paravojnu formaciju Srpsku dobrovoljačku gardu koja je optužena za brojne ratne zločine po Hrvatskoj i kasnije Bosni i Hercegovini.¹²² Također, poznata su maltretiranja i srpskih vojnika i civila od strane ove formacije. Iako su imali svoje izabrano vodstvo, političare u RSK je postavljao i smjenjivao Slobodan Milošević.¹²³

Već tešku gospodarsku situaciju dodatno su opteretile sankcije koje je nametnula međunarodna zajednica Saveznoj Republici Jugoslaviji, uspostavljenoj u travnju 1992. na području Srbije i Crne Gore, koja je utjecala na život u RSK. Od tada je stanovništvo većinom pokušavalo preživjeti, uvjeti su bili jako loši, nedostajalo je osnovnih stvari za život, nerijetko se događalo da nema struje i vode. Pokušalo se obnoviti rad nekih većih firmi, ali su one u pravilu bile razorene i opljačkane. Stanovništvo se pokušalo prehraniti poljoprivredom, ali iz razloga što je jako mali dio nafte ostajao u Krajini, taj je energent poskupio pa stanovništvo nije moglo pokrenuti strojeve za obradu zemlje. Pojedinci su se tako okrenuli švercu, najviše cigareta. Najbolje je to opisao zastupnik u skupštini Gline Petar Džakula kad je u ožujku 1995. izjavio: „...u cjelini postoje tri vrlo teške i gotovo neizlječive bolesti, a to su: tuga, jad i bijeda.“¹²⁴

Jedino svjetlu točku stanovništvo je vidjelo u JNA, no i ona prestaje postojati i njezini ostaci se sredinom 1992. povlače u Bosnu i Hercegovinu.¹²⁵ Od srpskih vojnih snaga u okupiranom dijelu Hrvatske formira se Srpska vojska Krajine čiji su zapovjedni

¹²¹ Marijan, Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, str. 138.-140.

¹²² Isto, str. 139-142.

¹²³ Isto, str. 128.-129.

¹²⁴ Isto, str. 139.

¹²⁵ Isto, str. 128.

kadar činili bivši časnici JNA koji su rođeni u Hrvatskoj. Također, tijekom cijela njezina postojanja na teritoriju RSK djelovale su i razne četničke postrojbe koje su konstanto izazivale probleme krajiškim vlastima.¹²⁶

¹²⁶ Marijan, *Domovinski rat*, str. 47.-50., 56.-58.

Materijalni i ljudski gubici

Vinkovci su neprestano bili granatirani od rujna 1991. sve do lipnja 1992. kada su se ti napadi smanjili, ali ne i potpuno prekinuli. Uništene su mnoge privatne i javne građevine, 41% grada je pretrpjelo oštećenje.¹²⁷ Agresor nije birao mete pa su tako nastradali mnogi povijesni spomenici i gotovo čitav barokni centar grada. Župni dvor je među prvima nastradao skupa s crkvom sv. Euzebija i Poliona, popularno nazvanom velika crkva, izgrađenom 1777. godine. Oštećenja su dobile i ostale crkve u gradu i okolnim selima. Srpski agresori nisu poštedjeli ni pravoslavnu crkvu koja je bila srušena do temelja a sagrađena je 1794. polovica centra je izgorjela dok je druga polovica razorena. I ostale kulturne građevine su pretrpjela znatna razaranja kao što su: gradski muzej, oba kina, gimnazija, glazbena škola Josipa Runjanina, dječji dom Sv. Ana. Možda je u javnosti najviše odjeknulo uništenje Narodne knjižnice i čitaonice gdje je izgorjelo 71 520 svezaka knjiga, 14 naslova novina i časopisa, 396 ploča, 447 filmova.¹²⁸

No sve te zgrade se uz malo truda mogu popraviti, zakrpati pa i ako je potrebo ponovo izgraditi, ono što se ne može vratiti je ljudski život. Nažalost, uspoređujemo li područje Vukovarsko-srijemske županije s drugim županijama upravo je tu najviše života izgubljeno u Domovinskom ratu. Ukupna brojka smrtno stradalih na području grada je 319, od toga 111 su bili nevini civili; 280 žrtava bilo je muškog, 39 ženskog spola. Najviše ih je bilo iz Vinkovaca 118, dok je 186 s prebivalištem širom Hrvatske i inozemstva, a za 15 preminulih se ne zna odakle su.¹²⁹

U vinkovačkoj bolnici u vrijeme početka agresije je radilo više od tisuću zaposlenih. Dio zaposlenih u bolnici je srpske nacionalnosti i mnogi od njih su u jednom trenutku prestali dolaziti na posao i kasnije se priključili raznim srpskim postrojbama kao sanitet. Domovinski rat za opću bolnicu Vinkovci počeo je 2. svibnja 1991. kada je hitna pomoć upravo iz Vinkovaca došla na teren u Borovo.¹³⁰ Po tom događaju ravnatelj bolnice dr. Josip Dolanski je sa svojim kolegama dogovorio i uspostavio

¹²⁷ Tanockio, *Vinkovci u Domovinskom ratu*, str. 20.-21.

¹²⁸ Isto, str. 15.-19., 61.-63.

¹²⁹ Skupina autora, *180 godina Vinkovačke bolnice*, Opća bolnica Vinkovci, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, Vinkovci, 2011., str.117.-120.,127.-129.

¹³⁰ Isto, 114.-115., 133.-135.

sedam punktova sa svim medicinskim materijalom te su ih označili crvenim križem . JNA je upravo to prvo gađala u svom granatiranju. Šef hitne službe dr. Mladen Karlić je oformio dva tima koji su izlazili na teren kad je to bilo potrebno. Bolnica je bila granatirana konstanto iz Mirkovaca, vojarne i iz zraka. Preko 5000 granata je palo u krug bolnice, svih pet katova je bilo probijeno, zgrada je bila laka meta jer je bila udaljena 300 metara od prvih srpskih linija. Kompletan rad se premjestio u podrum. Od 2. svibnja 1991. do 15. svibnja 1992. u bolnici je zbrinuto 2406 ranjenika.¹³¹

¹³¹ Runtić, Davor, *Vukovar 1991. Vinkovci*, Neobična naklada, Vinkovci, 1999., str. 21.-34.

Zaključak

Iz svega napisanoga može se vidjeti da je Hrvatska platila veliku cijenu za svoju samostalnost, a istočna Slavonija najviše. Zadržavanje srpskih snaga u istočnoj Slavoniji dalo je ostatku Hrvatske vremena da se pripremi za rat i obranu. Nažalost, mnogi mladi životi su ugašeni u ratu. Najveći cijenu platili su Vukovarci. Vinkovci sa selom Nuštar ipak su se uspjeli obraniti i zaustavili su daljnji prodor neprijateljskih snaga. Slobodan Milošević sa svojim je stratezima predvidio brz prodor kroz Hrvatsku, ali nije računao na hrabar otpor hrvatskih branitelja

Bitka za Vinkovce zasigurno je jedna od najvećih i najznačajnijih bitaka u Domovinskom ratu. U tom trenutku to je bio jedan od rijetkih uspjeha Hrvatske vojske, koja je još bila u stvaranju, protiv do tada jedne organizirane i posložene vojske kao što je bila JNA. Neprijatelj je imao gotovo nepresušne zalihe ratnog naoružanja i tehnike, dok je HV morala tajno uvoziti bilo kakvo naoružanje, a velik dio vojnika koristio je samo lovačko naoružanje koje nije bilo doraslo neprijatelju.

S bitkom za Vukovar se zaista ništa ne može mjeriti, ali bitka za Vinkovce i Nuštar zasigurno spadaju u tu kategoriju. Vojni uspjesi HV-a u 1991. godini nisu bili brojni, a među njima je bila upravo ta pobjeda, možda i ključna za podizanje ratnog morala u cijeloj Hrvatskoj. Nakon smirivanja sukoba HV je stasala i opremila se te bila sposobna osloboditi okupirani teritorij. Okupirani teritorij istočne Slavonije na sreću je vraćen mirnim putem 1998. i time su izbjegnute nove žrtve. Srpska paradržava je bila potpuno poražena.

I sada nakon desetljeća poslije rata grad na Bosutu i dalje stoji. Građevine koje su bile porušene lako su se obnovile, no nažalost puno je ljudi dalo život za slobodnu Hrvatsku. Vinkovčani s ponosom mogu govoriti da su iz grada koji nosi nadimak „vrata Hrvatske“, a grad je zasigurno zaslužio taj nadimak.

Izvori i literatura

Izvori

Vinkovački list – 1991., 1992.

Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima, sv. 5,
Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998.

Literatura

1. Ćirić, Vladimir, *Vinkovci – grad na dlanu*, Grad Vinkovci, Vinkovci, 2013.
2. Duda, Igor, *Pronađeno blagostanje*, Srednja Europa, Zagreb, 2010.
3. Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Povijest, 21. knjiga, EPH, Zagreb, 2008.
4. Landeka, Marko, *40 Vinkovačkih jeseni*, Grad Vinkovci, Vinkovci, 2007.
5. Marijan, Davor, Nikica Barić, *Raspad Jugoslavije i stvaranje hrvatske države*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2020.
6. Marijan, Davor, *Domovinski rat*, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb, 2016.
7. Mijatović, Ivo, Katarina Saračević, *Nećete preko pruge*, Proventus natura, Vinkovci, 2017.
8. Nazor, Ante, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-ih*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb, 2011.
9. Pauković, Davor, „Predizborna kampanja u Hrvatskoj 1990. u svjetlu hrvatskog i srpskog novinstva“, *Časopis za suvremenu povijest*, 40, 1, 2008., 13.-30.
10. Runtić, Davor, *Vukovar i istočno bojište, knjiga četvrta*, Neobična naklada, Vinkovci, 2011.
11. Runtić, Davor, *Vukovar 1991. Vinkovci*, Neobična naklada, Vinkovci, 1999.
12. Skupina autora, *180 godina Vinkovačke bolnice, Opća bolnica Vinkovci*, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, Vinkovci, 2011.
13. Skupina autora, *Vinkovci*, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, Vinkovci, 2010.

14. Tanockio, Zvonimir, *Vinkovci u Domovinskom ratu*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima, Zagreb, 2012.
15. Valentić, Mirko, *Rat protiv Hrvatske 1991.-1995. Velikosrpski projekti od ideje do realizacije*, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zagreb, 2010.
16. Živić, Dražen, „Promjene narodnosnog sastava stanovništva gradskih naselja istočne Hrvatske 1910.-1991.“, *Migracijske teme*, 14, 1-2, 1998., 99.-127.
17. Živić, Dražen, „Izazovi i mogućnosti poslijeratne revitalizacije Grada Vukovara“, *Hrvatski geografski glasnik*, 74, 1, 2012., 75.-90.

Internetski izvori

1. „Jastreb: Vukovar se mogao spasiti da su srušeni mostovi na Dunavu“, *Večernji list*, 18. studeni 2010. (<https://www.vecernji.hr/vijesti/jastreb-vukovar-se-mogao-spasiti-da-su-sruseni-mostovi-na-dunavu-216499>)
2. „I opet Nuštar – zaboravljena bitka Domovinskog rata“, *Vojna povijest*, 3. listopad 2014. (<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/i-opet-nustar-zaboravljena-bitka-domovinskog-rata-965059>)

Sažetak

Smrt Josipa Broza Tita označila je političku prekretnicu u Jugoslaviji, uslijedila je ekonomska kriza, što na kraju rezultira demokratskim promjenama. U Srbiji se javlja nacionalistički pokret koji pod krinkom spašavanja Jugoslavije vojnom silom želi slomiti ostale republike. Srbi se naoružavaju te počinju napadati gradove i sela u Hrvatskoj, uskoro se napadima pridružuje i JNA te zajedno s pobunjenicima okupira dijelove Hrvatske. Tadašnja općina Vinkovci našla se na prvoj crti obrane, većina mjesta u općini bila je okupirana, ali Vinkovci i Nuštar se uspijevaju oduprijeti velikosrpskoj agresiji uz velike ljudske i materijalne gubitke. Bitka za Nuštar je bila ključna u obrani ovog dijela Hrvatske i sprečavanju prodora JNA u ostatak zemlje. Naposljetku srpska paradržava na okupiranom dijelu Hrvatske propada i teritorij se vraća pod hrvatsku vlast.

Ključne riječi: Vinkovci, Nuštar, istočna Slavonija, Hrvatska 1991., Domovinski rat, Jugoslavija.

Abstract

“Gates of Croatia”. Vinkovci and surroundings in the Homeland War

The death of Josip Broz Tito marked a political turning point in Yugoslavia, an economic crisis followed, which ultimately resulted in democratic changes. In Serbia, a nationalist movement emerged that, under the guise of saving Yugoslavia, by military force wanted to break up other republics. The Serbs armed themselves and began to attack towns and villages in Croatia, and soon the JNA joined the attacks and they occupied parts of Croatia together with the rebels. The then municipality of Vinkovci was on the front line of defence, most places in the municipality were occupied, but Vinkovci and Nuštar managed to resist the Greater Serbia aggression, although with great human and material losses. The battle for Nuštar was crucial in defending this part of Croatia and preventing the JNA from penetrating the rest of the country. Eventually, the Serbian parastate in the occupied part of Croatia collapsed and the territory returned to Croatian rule.

Keywords: Vinkovci, Nuštar, eastern Slavonija, Croatia 1991, Homeland War, Yugoslavia.